

Holandská modernistická avantgarda

Hnutí De Stijl, program geometrie

Theo van Duisburg

Vilmos Huszár

Piet Zwart

Paul Schuitema

De Stijl

Výzkum nových forem výtvarného jazyka

Oproti ruským umělcům, plně soustředěným na **společenské konsekvence** výtvarné tvorby, se holandští modernisté více věnovali specifickým problémům **formy výtvarného jazyka**. Souviselo to nepochybně se skutečností, že neutrální *Nizozemsko* nebylo natolik postižené světovým válečným konfliktem a jeho hospodářství bylo ve srovnání s jinými zeměmi (s Ruskem obzvláště) mnohem vyspělejší.

Hnutí De Stijl

Piet Mondrian a další příslušníci skupiny nazvané podle časopisu De Stijl, navazovaly na kubistické snahu dosáhnout objektivní obraz světa. Mondrian v procesu abstrahování reálného světa dospěl k čisté geometrii v základních barvách. Elementární formy měli podle něj „v protikladu k náhodným, neurčitým a libovolným jevem přírody reprezentovat univerzální zákony fungování světa zbaveno jakékoliv individuální reflexe“.

De Stijl, MOMA

Revue De Stijl

V sféře grafického designu se mondrianovské principy tvorby nejdůsledněji uplatnili právě v periodiku, které dalo holandské avantgardě označení. **Revue De Stijl** vydával od roku 1917 Theo van Doesburg a na grafické úpravě prvních čísel s ním spolupracoval zejména výtvarník maďarského původu Vilmos Huszár. Typografie tohoto časopisu svědčí o tom, že v Holandsku se paralelně s Ruskem rodily formy příznačné pro grafický design modernismu. I zde designéři upřednostňovali sans-serifová písma doplňovaná abstraktními geometrickými plochami, asymetrické kompozice a redukovanou barevnost.

Revue De Stijl

Theo van Duisburg (1883 – 1931)

O preferování formální dokonalosti před funkčností komunikace svědčí Theo van Doesburgova a Vilmore Huszárova písma. Ty nebyly určeny pro politickou agitaci pologramotný dělníků jako v Rusku, ale spíše na demonstraci idejí „učení“ De Stijl. Obvykle jsou vpisované do čtvercových či obdélníkových modulů. Chybí v nich diagonály a křivky, takže jednotlivá písmena jsou málo individualizované a text obtížně čitelný.

V souladu s Janem Michlem lze konstatovat, že Huszár a Doesburg byly dříve „volnými umělci“, které produkují grafický design. Do velké míry se jedná o exkluzivní produkci, kterou např. Vilmos Huszár v reklamě na cigaretu slečna Blanche musel modifikovat, aby byla strávitelná nešlehlá veřejností.

Theo-Van-Doesburg

Theo-Van-Doesburg

Archetyp

Miss Blanche A

Miss Blanche B

Piet Zwart a Paul Schuitema

Na druhé straně je třeba zmínit, že liberálnější vztah k Mondrianově doktríně, který v Nizozemsku reprezentovali Piet Zwart a Paul Schuitema přinášel i v relativně úzkém rámci elementárních výtvarných prostředků atraktivní řešení, které poutaly pozornost běžného diváka. Zajímavá je Zwartova konfrontace starých a nových, tedy modernistických výrazových prostředků v grafickém designu.

Piet Zwart

Piet Zwart

Piet Zwart (1885 – 1977)

Holandský grafický designér, typograf a fotograf. Výrazná osobnost modernismu v oboru grafického designu.

Piet Zwart

Piet Zwart Institut

Piet Zwart

Bauhaus a zásady modernismu

Holandský a ruský modernismus měli výrazný vliv na podobu grafického designu na nejvýznamnější baště modernismu - německém **Bauhausu**. Theo van Doesburg se v roce 1921, tedy dva roky po založení Bauhausu, na pozvání jeho ředitele Waltera Gropia usadil ve Výmaru a podroboval kritice expresionistické směřování raného Bauhausu. Nesporně i pod jeho vlivem v roce 1923 tuto instituci opustil mysticky orientovaný Johannes Itten a po uprázdněný místě toužil Theo van Doesburg. Gropius však v obavě před dogmatickým prosazováním idejí De Stijl dal přednost Maďarovi László Moholy-Nagy, kterému zásady modernismu vštěpoval El Lisickij.

Bauhaus L. M. Nagy

László Moholy-Nagy

Bauhaus 100

Waltr Gropius

Ludwig M. v der Rohe

Johannes Itten

Bauhaus

Škola umění, designu a architektury (1919–1928 Walter Gropius, 1928–1930 Hannes Meyer, 1930–1933 Ludwig Mies van der Rohe).

Grafický design na B.

Bauhaus

Bauhaus typografie

Nová Typografie

Waltr Gropius

Lazslo Moholy-Nagy

Jan Tschold

Paul Rener

Kurt Switters

Odborná škola grafická (Státní grafická škola) v Praze, Ladislav Sutnar

Škola uměleckých řemesel v Bratislavě, Josef Vydra

V srpnu 1928 se na pražském Výstavišti uskutečnil VI. Mezinárodní kongres kreslení a užitých umění. Tento kongres byl doplněn mezinárodní Výstavou výtvarné výchovy, kde bylo možné spatřit samostatné oddělení věnované Bauhausu.

László Moholy-Nagy (1895 – 1946)

Maďarský fotograf, grafický designér, typograf. Pedagog na Bauhausu, Novém Bauhausu v Chicagu a zakladatel školy Institute of Design

László Moholy-Nagy

László Moholy-Nagy

Typofoto

O systematické uplatnění principů modernismu se na Bauhausu zasloužil právě Moholy-Nagy. V katalogu k první výstavě Bauhausu v roce 1923 publikoval stať *Die Neue Typography*, v níž vymezil funkcionalistickou podstatu typografie. Zdůrazňoval její užitkový charakter, to, že typografie je především nástrojem vizuální komunikace a musí mít proto nejintenzivnější formu a absolutní jasnost. Základním požadavkem na tištěné formy komunikace je čitelnost, která se nesmí podřizovat estetice. Důležité postavení měl László Moholy-Nagy v integrování fotografie do modernistického grafického designu. Fotografii se intenzivně věnoval a tvrzením, že fotografie jednou zcela nahradí malbu, si proti sobě popudil malíře Bauhausu. V grafickém designu prosazoval „typofoto“ – spojení objektivně pojaté fotografie s funkcionalistickou typografií, kde typografická a fotografická složka se vzájemně doplňují a střídají v roli informačního média.

Typofoto

L. M. N. Guggenheim

Výuka typografie na Bauhausu

Líhnutí radikálního modernismu se během desavského období Bauhausu po roce 1925 stala dílna typografie a reklamy, kterou jako mladý mistr vedl Herbert Bayer. Odmítl velká písmena a pracoval na „univerzální“ abecedě z malých, geometricky konstruovaných písmen. Tvrdil, že je zbytečné, aby se člověk učil dva různé písmové kódy. Je to i neekonomické, protože tiskárny musí disponovat vždy dvěma řadami písmen. Věty stačí oddělovat interpunkcí, důležité místo v textu lze vyznačit tučným či zvětšeným písmem, podtržením nebo barevným zvýrazněním. Malopis se tehdy stal poznávacím znakem modernismu, ale jeho exponenti včetně Herberta Bayera ho později opouštěli. Bayer mimochodem už před svým odchodem z Bauhausu v roce 1928 vyjádřil pochybnosti o tom, že elementární typografické prostředky a standardní tiskárenský materiál stačí k pokrytí všech požadavků kladených na grafický design.

Herbert Bayer

Bauhaus Typography

Kurt Schwitters (1887 – 1948)

V souvislosti s radikálními pokusy o reformu psaní latinkou je třeba zmínit tvorbu dadaisty z Hannoveru Kurta Schwitterse, který vydával časopis Merz. Ten upravovali El Lisickij i Theo van Doesburg. Schwitters chtěl řeč rozčlenit na ještě více elementární zvuky než jsou ty, které zastupují běžně používané písmena a vytvořit nový písmový systém (Systemschrift nebo „optofonetické“ písmo). Práci na novém písmové kódu se mu však nepodařilo dokončit.

[K. Schwitters Wiki](#)

[Merz](#)

[Merz Portfolio](#)

[Architype Schwitters](#)

[Systemschrift](#)

Mistrovská škola německých tiskařů

Vedle Bauhausu se na konstituování modernismu v grafickém designu v Německu významně podíleli dva pedagogové mnichovské Mistrovské školy německých tiskařů Paul Renner a Jan Tschichold.

Paul Renner (1878 – 1956)

Německý typograf a tvůrce písma. V roce 1927 navrhl typ písma Futura, které se stalo jedním z neúspěšnějších a nepoužívanějších písmových typů 20. století.

Ředitel Mistrovské školy německých tiskařů Paul Renner vytvořil na konci 20. let Futuru, jediné dnes běžně používané písmo meziválečného modernismu. Její první verze byla přísně konstruována ze základních geometrických forem – kruhu, trojúhelníku, čtverce a obdélníku. Finální verze je pak plodem harmonizace forem jednotlivých znaků a celku abecedy. Obě nabízejí úvahu nad tím, jak tu forma následuje funkci. Asi dospějeme k poznatku, že v obou případech je to spíše naopak, tedy funkce (to jest čtení) následuje formu. V původní skice Futura následuje elementární geometrickou formu, která podle přesvědčení modernistů představuje jakousi prapodstatu světa, v definitivní verzi pak její zušlechtěnou podobu podléhající konvencím tvorby písma tak, jak se tvořily od prvopočátků knihtisku.

[Futura Wiki](#)

[Futura video](#)

[Futura historie](#)

[Futura historie](#)

Jan Tschichold (1902 – 1974)

Jeho kniha **Die Neue Typographie** (*Nová Typografie, 1928*) systematizovala principy moderní grafické tvorby.

Jan Tschichold

Jan Tschichold

Jan Tschichold

Vyžadoval nahrazování knižních typů monolineárními písmi bez serifů. Obhajoval standardizované formáty papíru a stanovil obecné zásady pro vytvoření typografické hierarchie při použití typu písma v designu. Asymetrické uspořádání plochy. Navrhoval odstranit odstavcové zarážky.

Po roce 1935 Tschichold **revidoval** svá původně ortodoxní stanovisko a ve jménu hlouběji chápané funkčnosti komunikace opustil formálně definované principy tvorby. Rehabilitoval například symetrickou kompozici i patková písma.

Jan Tschichold (1902 – 1974)

Jan Tschichold se stal nejvýznamnějším systematikem meziválečného modernismu v grafickém designu. K modernismu se přiklonil po návštěvě výstavy Bauhausu ve Výmaru v roce 1923. Pro říjnové číslo lipského časopisu Typographische Mitteilungen v roce 1925 pak vytvořil 24 stránkovou přílohu „Elementary Typography“, v níž na ukázkách předních tvůrců typografické moderny vysvětlil její základní principy. Typografie měla být podle Tschicholda součástí obecné kolektivní kultury zahrnující všechny projevy života. Tschichold v té době v souladu s ruskými umělci revoluce brojil za využití designu pro sociálně-politickou reformu a jméno Jan si změnil na Ivan.

Jan Tschichold (1902 – 1974)

Principy elementární typografie rozpracoval v knize Die neue Typography v roce 1928, která se stala jakousi „biblí“ modernismu v grafickém designu. V kapesním formátu v plátěné vazbě měla ambici stát se základní příručkou pro běžné sazečů, tiskaře a designérů. Přehledně definovala cíle a prostředky modernismu ve vizuální komunikaci. Máš směřovat k nejkratšímu, nejjednoduššímu a nejpronikavějšímu předání informace. Tomu mají posloužit všechny výrazové prostředky – formou písma počínaje a typizovaným formátem papíru konče. Jelikož Tschichold byl již tehdy zkušeným praktikem v oblasti typografie, jeho teoretické i praktické aktivity měly větší význam pro šíření avantgardních řešení než práce Moholy-Nagye či Bayera, které se do značné míry omezovaly na akademickou půdu.

Die Neue Typografie

Jan Tschichold (1902 – 1974)

Tschicholdovy normativně definované principy modernismu měli silný vliv i v době, kdy jejich on sám už silně relativizoval. Vzpomeňme, že v době vydání Die neue Typography v roce 1928 měl 26 let a byl to rok, kdy Bauhaus v Dessau opustila na čele s Walterem Gropiem skupina pedagogů, mezi nimiž byl i Herbert Bayer, v té době už zpochybňující jednoznačnou platnost zásad modernismu.

Jan Tschichold (1902 – 1974)

Jan Tschichold v roce 1933 uprchl před nacisty z Německa do Švýcarska a když zde v roce 1935 vydal svůj další významný opus **Typographische Gestaltung** opouštěl dogmatické postoje z **Nové typografie** – trval sice na asymetrii kompozice, ale omilostnil vybrané šerifových písma jako *Baskerville* či *Bodoni*. Postupně se stal břitkým kritikem modernismu a protože ho znal takříkajíc zevnitř, šlo o kritiku fundovanou, podpořenou přesvědčivými argumenty. V roce 1967 například atakoval Loosovský zločinný ornament prohlášením, že touha po ornamentu není dětsky naivní, ale je elementární součástí lidské existence. A konečně v roce 1959 prohlásil: „To, co dělám dnes, není v linii mé nejčastěji zmiňované knihy *Die Neue Typography*. Jsem nejpřísnější kritik Tschicholda z let 1925-28. „

Typo Gestaltung

Vize nové formy vizuální komunikace

Otto Neurath, Gerd Arntz, ISOTYPE (International System of Typographic Picture Education), mezinárodní obrazový jazyk. Isotype je akronymem International System of Typographic Education.

Otto Neurath

ISOTYPE

Ge-Wi_Mu

ISOTYPE

Isotype je systematizovaný soubor grafických znázornění – piktogramů, jejichž pomocí byla v počátcích srozumitelně prezentována statistická data široké veřejnosti. Tato metoda využívá standardizace jednotlivých symbolů, jejich spojování, zvyšování množství opakováním či standardizaci barevnosti. Později se rozvinula do širěji používané obrazové komunikace a ovlivnila i oblasti typografie.

Metoda byla vytvořena ve dvacátých letech dvacátého století. Její rozvoj je spojen převážně s působením Společenského a hospodářského muzea ve Vídni (Ge-Wi-Mu) jehož iniciátorem a ředitelem byl právě Otto Neurath.

Hanzelínová, L. *Otto Neurath: vznik metody Isotype*. Acta Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, 2010, roč. 2010, č. 3, s. 51–61.